

Praktický slovník chorvátsko-slovenských falošných priateľov

Grčević, Martina: *Lažni prijatelji*. Rječnik hrvatsko-slovačkih međujezičnih homonima – Falošní priatelja. Slovník slovensko-chorvátskych medzijazykových homoným. Záhreb: FF-press 2020. 152 s. ISBN 978-953-175-697-6

Peter F. 'Rius Jílek

Inštitút západoslovanských jazykov a literatúr, Filozofická fakulta, Univerzita v Záhrebe
peterfrius@jilekonline.eu

Zaujímavou publikačnou aktivitou Katedry slovenského jazyka a literatúry pri Inštitúte západoslovanských jazykov a literatúr na Filozofickej fakulte Univerzity v Záhrebe, ktorá určite stojí za pozornosť nielen v kroatistickej a slovackistickej, ale i v širšej slavistickej sfére, je autorský slovník chorvátsko-slovenských interlingválnych homoným s titulom *Lažni prijatelji – Falošní priatelja*.

Jeho zostavovateľka Martina Grčević, ktorá na spomenutom pracovisku pôsobí, ho primárne koncipovala ako pomôcku pre študentov slovackistiky v Chorvátsku a tiež opačne, pre študentov kroatistiky na Slovensku. No metóda spracovania umožňuje orientovať sa v ňom aj jednotlivcom bez akademického vzdelania v oblasti lingvistiky a translitológie. Práve táto druhá skupina laikov – prevažne zo slovenského jazykového prostredia – vstupuje často do kontaktu s chorvátskym prostredím, či už z pracovných, alebo osobných dôvodov, hlavne však počas letnej turistickej sezóny. Základná téza slovníka by teda mohla znieť v pragmatickej otázke, v čom a nakoľko si používatelia uvedených jazykov skutočne rozumejú.

V úvodnej štúdií autorka prehľadne rozoberá problematiku interlingválnej homonymie a upozorňuje na stav terminologickej neustálenosti. Kým chorvátska lingvistika preferuje popularizovaný názov *lažni prijatelji*, ktorý vznikol kalkovaním a skrátením pôvodného francúzskeho spojenia *faux amis du traducteur*, slovenská zasa uprednostňuje systémový prístup, hoci vo voľnejšej komunikácii sa takisto vyskytuje používanie spojenia *falošní priatelja*, respektíve sa v menšej miere spomínajú i *zradné slova*. S týmto faktom sa Grčević v chorvátskej aj slovenskej mutácii svojej práce vyrovnáva tak, že vo vstupných teoretických textoch zachováva nomenklatúru podľa lingvistickej tradície danej krajiny.

Na rozdiel od väčšiny slovníkov interlingválnych homoným je tento špecifický v metodike, akou sú v ňom jednotlivé lexikálne jednotky z oboch jazykov spracované. Nejde totiž o klasickú štruktúru – buď (1) jednostranne jednojazyčnú, kde dominuje len jeden heslový jazyk, alebo (2) dvojjazyčnú, v ktorej sú oba jazyky spracované v samostatných blokoch publikácie bez vzájomného prepojenia. Autorka vo svojej dvojjazyčnej koncepcii stavia chorvátčinu a slovenčinu z vizuálnej stránky paralelne a rovnocenne – v ľavej časti strany uvádza výklad pre chorvátskeho a v pravej pre slovenského používateľa

Napríklad jednotka *zrak*: pri oboch jazykoch je uvedené, že ide o podstatné mená mužského rodu (autorka pracuje – okrem pár výnimiek – s interlingválnymi homonymami jedného slovného druhu v základnom tvare). Chorvátsky používateľ slovníka sa dozvie, že slovo v slovenčine má význam chorvátskeho slova *vid*, teda jedného z piatich základných zmyslov, ktorý umožňuje vizuálne vnímanie, prípadne slova *pohľad*, kým slovenský používateľ si uvedené slovo v chorvátčine preloží ako *vzduch*:

zrak **zrak**
m. *m.*

1. vid; jedan od pet osjeta kojemu je organ oko (slabý zrak – slab vid; strácat' zrak – gubiti vid) vzduch (*zrak je čist* – vzduch je čistý; *visjeti u zraku* – visieť vo vzduchu; *zrakoplov* – lietadlo; *zračna luka* – letisko)
2. knjiš.; pogled (*sklopiti' zrak* – spustiti pogled)

(s. 149)

Grčević obdobne spracúva okolo štyristopäťdesiat lexikálnych jednotiek, ktoré na základe rovnakosti a podobnosti naplňajú definíciu interlingválneho homonyma, pričom pri každom nezabudne uviesť najfrekventovanejšie významy a kolokácie s exemplifikáciou. Nevyhýba sa ani tabuizovaným slovám, naplňajúcim v jednom z jazykov štylistický príznak vulgárnosti, čo môže v bežnej jazykovej situácii pôsobiť vtípne či dokonca chúlостivo (kontext, vyžadujúci si doplňujúcu poznámku, je uvedený symbolom ukazováka):

fúkat' **fukati**
nesv. *nedok.*

puhati (*viator fúka* – vjetar puše; *fúkat' (nos) do vreckovky* – puhati (nos) u maramicu; *fúkat' polievku* – puhati na juhu)

žarg. vulg.; súložit'; jebať

nafúkat' sa, nafukovat' sa, *ekspr.* – 1. naljutiti se; 2. napuhavati se; *pren.*, praviti se važan (*čo sa nafukuješ?* – što se napuhavaš?)

Glagol *fúkat'* učestao je u svakodnevnoj slov. jezičnoj praksi. Upotrebljava se i s različitim prefiksima: *pofúkat'*, *ofúkat'*, *odfúkat'*, *nafúkat'*, *vyfúkat'* (npr. *(p)ofúkat' dieťaťu koleno, prst* – puhati djetetu na koljeno, prst (smanjiti bol); *viator odfúkol všetok prach* – vjetar je otpuhao svu prašinu; *nafúkat' balón* – napuhati balon; *vyfúkat' vajce, nos* – ispuhati jaje, nos). Značenje koje taj glagol ima u hrv. razg. jeziku Slovacima nije poznato.)

☞ ☞ Sloveso *fúkat'* sa používa často v každodennej slov. jazykovej praxi, napr. *fúka sa polievka, dieťaťu rana na kolienku, nos do vreckovky, na sviečky, fúkajú sa balóny, plávacie kolesá, atď.* Pri jeho používaní však môžu v chorv. prostredí vzniknúť komické alebo dokonca nepríjemné situácie. Na pláži sa môžu zachytiť zhrozené pohľady domácich, ak slov. turisti nafukujú rôzne plavecké pomôcky a komentujú podobnými vetami, ako napr.: *Miško, nafúkaj to koleso!, Počkaj, nafúkam ti rukávniky.*

(s. 49)

Autorka pri spracovaní interpretačnej a asociatívnej roviny jednotlivých hesiel vnáša do slovníka etnometodologický prístup, z toho vyplýva, že kladie dôraz na jazykovú prax a optiku bežného používateľa. Túto publikáciu, samozrejme, a nemožno považovať za vyčerpávajúcu, čo si uvedomuje aj Grčević, ale ako autorské dielo je dostačujúcim zdrojom najčastejších komunikačných nedorozumení, s ktorými sa dá prostredníctvom vzájomného dotyku chorvátčiny a slovenčiny stretnúť. Preto prínos tohto slovníka možno očakávať najmä v lingvodidaktickom využití. Zároveň treba podčiarknuť, že ide o prvú lexikografickú prácu svojho druhu medzi porovnávanými jazykmi, predne vyplňajúcu biele miesta v komparatívnom slavistickom bádání. Z obdobných knižných výstupov, ktoré komplexnejšie spracúvajú interlingválnu homonymiu medzi slovenčinou a inými slovanskými jazykmi, dosiaľ vyšli: slovensko-slovinský slovník *Slovaško-slovenska homonimija. Slovar slovaško-slovenskih medjezikovnih homonimov* od Juraja Vaňka z roku 2003, *Ukrajinsko-slovenská homonymia.*

Slovník ukrajinsko-slovenských medzijazykových homoným od Márie Čižmárovej a Anny Jaškovej z roku 2013 a *Slovník rusko-slovenských medzijazykových homoným* z roku 2019 od Lukáša Gajarského a Tatjany Grigorjanovej.